

для особистісного розвитку, покращення успіхів у навчанні, спілкуванні з батьками та вчителями або ресурсом для подолання повсякденних проблем дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аникеева, Н. Учителю о психологическом климате в коллективе / Н. Аникеева. – М. : Просвещение, 1983. – 94 с. – (Психол. наука – школе).
2. Кричевский Р. Психология малой группы: Теоретический и прикладной аспекты / Р. Кричевский, Е. Дубовская. – М. : Изд-во Моск. ун-ту, 1991. – 152 с.
3. Кузьмин, Е. Основы социальной психологии : [монография] / Е. Кузьмин. – Ленинград : ЛГОЛУ им. А.А. Жданова, 1967. – 173 с.
4. Лебедева Л. Педагогические аспекты арт-терапии / Л. Лебедева // Дидактика. – 2000. – № 1. – С. 106–125.
5. Лебедева Л. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий / Л. Лебедева. – СПб. : Речь, 2008. – 256 с.
6. Мокшанцев Р. Социальная психология. учебное пособие для ВНЗ / Р. Мокшанцев, А. Мокшанцева. – М., 2001. – 401 с.
7. Оклендер В. Окна в мир ребенка. Руководство по детской психотерапии / Пер. с англ. – М. : Независимая фирма Класс, 2012. – 336 с. – (Библиотека психологи и психотерапии, вып. 20).
8. Психологический словарь / Под ред. В. Давыдова и др. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
9. Титаренко О. Навчально-методичний посібник. Використання арт-терапії у навчально-виховному процесі / О. Титаренко. – Мелітополь: Видавництво «Мелітополь», 2014. – 112 с.
10. Шепель В. Социологические и психолого-педагогические основы хозяйственного руководства химическими предприятиями / В. Шепель. – М., 1974. – 362 с.

УДК 159.9.072

ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ КОНЦЕПТУ «ЦІЛІСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ»

Кельнер С.С., аспірант
кафедри практичної психології

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

У статті здійснено спробу висвітлення феномену цілісності. У межах системного й цілісного підходів розглядаються особливості поняття «цілісність», «цілісність особистості». На підґрунті концептуальних положень психологічних та філософських напрямів визначається специфіка концепту «цілісність особистості». Акцент здійснюється на «концепті» саме для висвітлення психологічних особливостей зазначеного поняття. Виокремлюються сутнісні характеристики й методологічні можливості концепту цілісності особистості як підґрунтя інтеграції психологічного, філософського і християнсько-богословського підходів у розумінні особистості. Цілісність як концепт вирізняє такі аспекти: рівень особистості й рівень особистісного; вертикаль і горизонталь буття особистості; континуум «онтична індивідуальність універсальність особистості». Визначаються перспективи розвитку даного напрямку.

Ключові слова: *концепт, особистість, системний підхід, цілісність, цілісність особистості.*

В статье рассмотрен феномен целостности. В рамках системного и целостного подходов представлены особенности понятия «целостность», «целостность личности». На основании концептуальных положений психологических и философских направлений определяется специфика концепта «целостность личности». Акцент осуществляется на «концепте» именно для освещения психологических особенностей данного понятия. Выделяются существенные характеристики и методологические возможности концепта целостности личности как основы интеграции психологического, философского и христианско-богословского подходов в понимании личности. Целостность как концепт выделяет следующие аспекты: уровень личностного; вертикаль и горизонталь бытия личности; континуум «онтическая индивидуальность универсальность личности». Определяются перспективы развития данного направления.

Ключевые слова: *концепт, личность, системный подход, целостность, целостность личности.*

Kelner S.S. PSYCHOLOGICAL ESSENCE OF THE CONCEPT OF “PERSONAL INTEGRITY”

The article attempts to light the phenomenon of wholeness. The features of the concept of “integrity”, “personal integrity” As part of a systematic and holistic approach. Based on the concepts of the psychological and philosophical trends determined by the specificity of the concept of “personal integrity”. Emphasis is done on the “concept” is to illuminate the psychological characteristics of this concept. It stands out the essential characteristics and methodological possibilities of the concept of personality integrity as the basis for the integration of psychological, philosophical and Christian-theological approaches to understanding personality. Integrity as a concept highlights the following aspects: the level of the individual and personal level; the vertical and the horizontal life of the person; continuum “ontic individuality versatility of the individual”. Determined prospects of development of this direction.

Key words: *concept, personality, system approach, integrity, integrity of the individual.*

Постановка проблеми. Висвітлення проблеми цілісності особистості суттєво пов'язане з методологічною переорієнтацією останнім часом з аналізу факторів становлення особистості, її статусно-рольових позицій у суспільстві на підходи інтегративного характеру. Зрозумілою стає необхідність залучення в методологію системного підходу додаткових посилок, які орієнтували б, насамперед, на бачення фундаментального буттєвого змісту особистості. І, хоча нині у науці здійснюються лише спроби створення цілісної теорії людини, які ще не мають значущих результатів, важливо вказати на існування потужної протипаги деконструктивістським тенденціям розуміння людини й особистості. Це концепції, котрі утворюють основу діалогу, що долає бінарну опозицію «наука – релігія». Сьогодні вже очевидно, що розуміння людини й особистості поза сферою релігійного збагнення виявляється збідненим. Більше того, говорячи саме про особистість, не можна ігнорувати християнське коріння як саме поняття особистості, так і положень, котрі стосуються розуміння того, що є особистість як онтологічна реальність.

У філософсько-релігійних системах Середньовіччя інтерес до проблеми цілісності особистості знаходить вираження в розробленні низки проблем, як-от проблема подвійності природи людини, сходження людини «від образу до подоби», свободи людини [4]. Серед головних представників патрістичного й схоластичного богослов'я Августин Блаженний, Боецій, св. Григорій Назіанзін, преп. Іоанн Дамаскін, Іринеї Ліонський, Максим Сповідник, Фома Аквінський [2; 4].

У новоевропейській філософії І. Кант, визначивши людину як «власну останню мету», прагнув з'єднати онтологію, гносеологію й моральну філософію. Одним із найважливіших антропологічних досягнень І. Канта є уявлення про трансцендування як вихід людини за межі її наявного буття, що згодом набуло вагомого значення під час розроблення проблеми цілісності особистості в метафізичному плані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях сучасних західних дослідників представників шкіл гуманітарно-антропологічного напрямку утримуються окремі судження, ідеї й концепції, що належать до осмислення людського буття з погляду його тотальності, цілісності, прагнення до універсального самовизначення. Це концепції персоналізму (Е. Мунье, Ж. Лакруа), філософії життя (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, А. Бергсон), екзистенціалізму (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр), філософ-

ської антропології (А. Гелен, Г. Плеснер), феноменології (Т. Гуссерль), психоаналізу (З. Фройд, Е. Фромм, К. Юнг). У рамках цих напрямів запропоновані різні моделі, критерії і способи інтеграції й самоідентифікації людини, однак спеціального рефлексивного аналізу поняття «цілісність» у працях цих авторів не знайшло.

Релігійна філософія в особі таких її представників, як В. Соловйов, С. Булгаков, В. Зеньковський, Н. Лосський, С. Франк націлена на пошук цілісності, синтетичної єдності всіх сторін персонологічної реальності як підстави рухів людського духу. У нашій статті акцент зроблено на положення супранатуралістичної концепції особистості С. Франка, його уявлень про душу як цілісну єдність, домінування ірраціонального в людині, наділеність особистості фундаментальним буттєвим статусом.

Особливе місце в розробленні проблеми цілісності особистості належить вітчизняній філософії й науці 80-х рр. ХХ ст. Збагнення особистості розбудовувалося на методологічних принципах системності, детермінізму, єдності свідомості й діяльності. Особистість розглядалася переважно як доданок біологічного й соціального, індивідуального й суспільного. Спочатку спеціальних наукових праць із проблеми цілісності особистості було замало, хоча були дослідження, присвячені цій проблемі (А. Мілтс, М. Айрумян, Г. Колбіна, В. Єременко). Надалі ця проблема розроблялася у працях філософів і психологів Б. Ананьева, Г. Андреевої, Л. Анциферової, В. Афанасьєва, С. Батеніна, М. Кагана, Б. Ломова, Р. Навасардяна, К. Платонова, Л. Станкевича й інших дослідників.

Висування проблеми людини як цілісної відкритої системи у центр уваги вітчизняних науковців наприкінці 80-х рр. ХХ ст. ознаменувало певний етап осмислення методологічних основ комплексного дослідження людини. У працях К. Абульханової-Славської, В. Баруліна, Б. Григоряна, П. Гуревича, Б. Маркова, В. Стюпіна, І. Фролова відображені багаторічні дослідження в галузі розуміння людини як соціальної істоти, пов'язаної із суспільством через систему соціальних відносин і форм діяльності, котра формується під впливом соціальних умов, що постійно змінюються. На початку 90-х рр. ХХ ст. з'явилися роботи В. Борзенкова, Ю. Волкова, П. Гуревича, В. Полікарпова, Б. Юдіна й інших дослідників, в яких ставилося завдання розробити інтегративний підхід до людини.

На сучасному етапі розвитку наукового пізнання проблема цілісності особистості досліджується в рамках соціально-фі-

лософської антропології, некласичної психології й філософії з позицій системного, синергетичного, аксіологічного підходів у роботах В. Баруліна, В. Барішкова, Ю. Волкова, Л. Дорфмана, Б. Маркова, В. Петровського, Н. Тельнової, Г. Тульчинського, В. Філатова. Праці І. Александрова, Ю. Волкова, В. Сагатовського, Е. Спіріна містять ідеї пізнання особистості як істоти космопланетарної. Цікавий, зокрема, антропосинергетичний підхід Н. Тельнової, в якому представлені нові імпульси щодо висвітлення природи людини, відкриваються можливості обґрунтування глибинної причетності, узгодженого функціонування всіх змістових елементів її буття.

Особливий ракурс розгляду проблеми цілісності особистості пов'язаний із тенденцією, що набирає обертів в останні десятиліття щодо зближення наукового, філософського, психологічного й релігійного підходів до людини. Така проблематика широко обговорюється в працях дослідників, як-от С. Аванесов, В. Біблер, П. Гайденко, В. Катасонов, Л. Косарева, Ю. Кулаков, В. Лекторський, Л. Маркова, Г. Миненко, В. Стьопін, С. Хоружий, І. Барбур, Д. Брук, С. Вшолек, А. Пікок, Д. Полкінхорн, М. Хеллер, К. Хюбнер, А. Уайтхед. Найбільшу значущість для розуміння складності співвідношення психології, філософії й релігії має робота Г. Гегеля «Філософія релігії» [10; 11].

Також варто звернутись до праць сучасних дослідників Б. Братуся, М. Дворецької, В. Зінченко, Є. Ісаєва, В. Слободківа, Л. Шеховцової, які намагаються узгодити наукову психологію із християнською антропологією. Однією з перспективних є психологічна концепція Л. Дорфмана, в якій автор, звертаючись до принципу холономності, здійснює спробу визначити додаткові можливості системного підходу в рамках емпіричної психології [13].

Ключовою концепцією, що склала основний орієнтир у вивченні зазначеної проблеми є персоналістична онтологія Хр. Яннараса, в якій автор намагається синтезувати східно-християнську патріотичну традицію із сучасною філософською думкою, зокрема з ідеями М. Гайдеґґера. Найціннішим є здійснене Хр. Яннарасом повернення до джерел онтологічного розуміння особистості й ствердження його значущості для «онтологічного розуміння» сучасності.

Аналіз літератури дав змогу виявити низку суперечливих моментів у межах персоналістичного знання загалом та у феномені цілісності особистості зокрема. Виокремлено кілька напрямів, за якими виявляються протиріччя й недостатня розробленість проблеми.

В історичному плані відсутня універсальна (наскрізна) рефлексія феномена цілісності особистості. У світлі положень універсального методологічного принципу цілісності історичний контекст збагнення цілісності особистості виступає як суперечливий через або повну відсутність рефлексивної оцінки предиката цілісності, або через відсутність виходу на найбільш суттєвий для особистості онтологічний план її збагнення. Отже, варто звернутись до сучасних концепцій, що ґрунтуються на принципах системно-цілісної методології й звертаються до глибинної сутності особистості.

У теоретичному плані психологічний, філософський й християнсько-богословський напрями персонологічного пізнання виступають як неузгоджені в ключовому пункті. У патрістичній персонологічній традиції вимальовується досить певний у змісті послідовності розвитку напрям осягнення феномена особистості в найбільш глибинному онтологічному плані. У філософському персонологічному контексті така універсальність і поступовість відсутні, насамперед, через часту зміну пізнавальних орієнтирів, тому особистість виступає тут як онтологічний, етичний (у концепції І. Канта) феномен, взагалі зникає в соліпсистському погляді на людину (у концепціях сенсуалістів і у постмодернових теоріях).

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у здійсненні спроби висвітлення феномену цілісності, розгляді особливостей поняття «цілісність», «цілісність особистості».

З огляду на стан розробленості проблеми у літературі й виявлені тут протиріччя, ми в такий спосіб формуємо проблему нашої статті: якими є сутнісні характеристики й методологічні можливості концепту цілісності особистості як підґрунтя інтеграції психологічного, філософського й християнсько-богословського підходів у розумінні особистості. Значущість розгляду цієї проблеми визначається персоналізацією усіх напрямів життєдіяльності постіндустріальних науково-технічних суспільств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внесемо уточнення щодо вживання певних термінів. «Релігія» виступає для нас як свого роду світосприймання й світовідчужання, в основі якого віра в існування «іншого», надприродного світу, у його божественну сутність і розумне влаштування всіх матеріальних і духовних форм буття. Аналіз зазначеної проблеми буде ґрунтуватися на зверненні до патристики як доктринальної форми рефлексії християнської релігії.

Поняття «релігійний персонологічний дискурс» вживається для позначення тієї частини психології, філософії й богослов'я (і, насамперед, патристики), де так чи інакше представлені положення щодо особистості Творця й особистості людини. Термін «теологія» розуміється як теоретична саморефлексія християнства, як богослов'я, розбудоване на основі текстів, прийнятих як божественне одкровення, але таке, що увібрало в себе раціональний дух античної філософії.

Поняття дискурсу використовується нами не в постмодерністській його інтерпретації як мовної конструкції, створюваної в певному значеннєвому полі, що й характеризує особливу ментальність, виражену в тексті, а у традиції психології як дискурсивного мислення, що розгортається в послідовності понять і суджень на противагу інтуїтивному мисленню. Багато концепцій, теоретичних положень щодо особистості у різних джерелах мають характер інтуїтивних прозрінь і тому вимагають інтерпретації в більш доказовій, раціонально-аналітичній формі.

Незважаючи на те, що й «цілісність», і «особистість» фігурують у психології як поняття й навіть концепції, конструкт «цілісність особистості» важко було б використовувати як понятійне утворення через його генетичний зв'язок із положеннями про актуальну нескінченність [5; 6; 14]. Тому ми звернулися до його позначення як концепту. «Концепт» використовується нами в значенні «розуміння» одиничного й різноманітного, де універсальне з'являється як «повнота конкретності» (П. Абеляр). Це відрізняє «концепт» із його різноплановою «синтетичною» структурою (Л. Мікешина) від логічно більш чітких концептуальних утворень «поняття», «концепція», «теорія» і робить його більш прийнятним для осмислення зазначеної проблеми.

Проблема розуміння сутнісних характеристик і методологічних можливостей концепту цілісності особистості є складною, багатомірною проблемою, що розгортається у колі онтологічної, гносеологічної, антропологічної і власне персоналістичної проблематики. У цій багатомірності полягає головна складність її вивчення. Потрібне розроблення особливої методологічної стратегії аналізу проблеми, яка відповідала б глибині й специфіці досліджуваного феномена й урахувала християнсько-богословські джерела самої ідеї особистості, що припускає розуміння особистості як онтологічної реальності. Виходячи з виявлених в історичному й теоретичному плані протиріч, нами був зроблений висновок про

те, що жодна з психологічних або філолофсько-релігійних концепцій сама по собі не може бути визнана достатньою для розуміння особистості як онтологічної реальності. Найбільш значущі кроки, що створюють передумову досягнення поставленої мети й вирішення намічених завдань, стосуються обов'язкового залучення християнсько-богословської патристичної традиції до осмислення особистості як онтологічної реальності, а також системно-цілісної методології, на основі якої можна здійснити багатобічну рефлексію цілісності як предиката особистості.

Один з основних моментів стосується розуміння того, що цілісність із простого й самоочевидного предиката особистості може стати підґрунтям широкої психологічної, філолофсько-методологічної рефлексії особистості [14]. У зв'язку із цим ми вважаємо за необхідне розмежувати два конструкти: «особистість як цілісність», де цілісність виступає фундаментальною методологічною основою розуміння особистості, і «цілісність особистості», де цілісність виступає як репрезентант онтологічної сутності особистості. Крім того, експлікувавши основні положення системно-цілісної методології, ми виявили евристичні можливості універсального методологічного принципу цілісності як підстави інтеграції психології, філософії і християнської теології у розумінні особистості як онтологічної реальності. У системно-цілісній методології закладений досить потужний потенціал для розуміння особистості в її онтологічній сутності, що зумовлює можливість наділити особистість атрибутами незавершеності, нескінченності, потенційності, розглядати особистість у ракурсі «за межами». Ця можливість зумовлена такими аспектами методологічного принципу цілісності, як ідеальність підстави (субстанції цілісності); незавершеність як умова її буття; інтуїтивність розуміння. Тобто в плані гносеології цілісність дана нам не раціонально, а інтуїтивно, у плані онтології цілісність ідеальна, у плані безпосередньо існування цілісність виступає як незавершеність, виявляючи свій потенціал щораз у співвідношенні з різними реаліями.

Необхідність включення персонологічних установок християнської онтології в системно-цілісний методологічний контекст розуміння особистості зумовлена недостатністю осмислення особистості як металогічного, трансфінітного феномена у контексті тільки однієї пізнавальної сфери. Особистість у християнсько-богословському вимірі виступає як можливість поєднання природного й соціального, як межа

становлення людського в людині. Тут уперше рефлексивно відкривається вертикальність буття людини, аспект векторності, пов'язаний із можливістю горизонтальної або вертикальної спрямованості особистісного становлення. Тому «вихід» у сферу нескінченності, незавершеності особистості, здійснений у контексті методологічного принципу цілісності, одержує чіткий вектор саме в контексті патріотичної традиції.

У гносеологічному плані метатеоретичний принцип додатковості дав змогу представити системно-цілісний аналіз особистості й патріотичну онтологію особистості як два різних за своїми пізнавальними установками напрями, котрі розкривають особистість через її розуміння, що є підставою для інтеграції цих напрямів.

На основі вище зазначених передумов ми здійснили спробу змістовно експлікувати цілісність особистості як концепт, виокремивши найбільш суттєві його сторони. Насамперед, було проаналізовано феномен багаторівневості особистості й виділені такі аспекти:

- рівень особистості й рівень особистісного. Перший співвідноситься з тілесною, духовною основами людини, виступає як більш статична зовнішня форма, як проекція конкретної соціальної, культурної реальності. Другий співвідноситься з духовною і ментальною основами людини й, виражаючи онтологічну невідмінність особистості, концентрує в собі її цілісність, виступаючи разом із тим як проекція нелінійності, складної динамічності буття;

- вертикаль і горизонталь буття особистості, що виражають якість залученості особистості в контекст буття через спрямованість її становлення або як соціальну сутність (горизонталь), або як металогічну, трансфінітну сутність (вертикаль);

- континуум «онтична індивідуальність універсальність особистості» фокусує у собі всі позначені рівні й грані особистості, що й виражає перспективу становлення й розвитку особистості в бутті через реалізацію її онтологічної сутності.

Проаналізувавши в контексті психолого-філософських концепцій, а також християнсько-богословської персоналістичної традиції феномен свідомості особистості як найбільш важливого механізму, що пов'язує особистість і світ (а в межі буття), ми відзначили, що пізнання, яке здійснюється особистістю на його основі виконує, насамперед, функцію онтологічного зростання особистості. Відкриття змісту у власному особистісному бутті задає певний вектор пізнавальної спрямованості особистості на світ і дає їй змогу викону-

вати смислоутворювальну функцію в бутті, що ми позначили як значеннєву граничність особистості. У гносеологічному плані уявлення про значеннєву граничність дає змогу розглядати особистість як своєрідний контекст світосприймання.

Аналіз співвідношення «системи» особистості із системою соціальної реальності дав змогу дійти висновку про те, що в контексті соціальної реальності особистість, саме у вигляді наявності онтологічної сутності виступає як основа, що задає динаміку й спрямованість процесам, які відбуваються в ній. Це вимагає розглядати особистісне становлення в контексті соціальної реальності: не стільки в аспекті оволодіння функціями, скільки в аспекті оволодіння змістами; не стільки з погляду результату, скільки з погляду процесу, і при цьому процесу не психологічного, а онтологічного.

Звернення до аналізу феномена особистості аспекту її потенційності, нескінченності дало змогу окреслити проблематику векторності особистісного становлення в бутті. Тут значущість набуває можливих векторів актуалізації особистісного. Цілісність особистості має бути протиставлена її самодостатності, автономності, а основною умовою реалізації особистісного плану людини варто розглядати вихід із площини горизонтальності (особистості як онтичної індивідуальності) у нескінченність вертикальності (особистості як онтологічної реальності).

Вищезазначене має суттєві перспективи для подальшого розуміння феномена цілісності особистості. Інтеграція психологічного, філософського й християнсько-богословського напрямів персонологічного дискурсу розширює уявлення про дихотомічність особистості. Поряд із такими співвідношеннями, як «душа–тіло», «зовнішнє–внутрішнє», варто виокремити й такі аспекти дихотомії особистісного буття, як: «горизонталь–вертикаль»; «завершеність–незавершеність»; «кінцеве–нескінчене»; «каузальність–телеологія»; «актуальне–потенційне»; «емпіричне–метафізичне»; «раціональне–ірраціональне». На одному полюсі виявляються характеристики, у котрих особистість представляється як системне явище, коли соціальна реальність виступає як гранична сфера реалізації особистісного. Йдеться про характеристики горизонтальності, завершеності, кінцеве, каузальності, актуальності, емпіричності, власне раціонального. Якщо брати до уваги протилежний полюс, на якому особистість представляється в характеристиках вертикальності, незавершеності, нескінченно-

сті, телеологічності (значеннєвий навантаженості), потенційності, метафізичності, ірраціональності, тут особистість виступає як свого роду форма, що найбільш адекватно відповідає реалізації духовного у світі, як носій потенціалу, що виводить світ до онтологічно інших обріїв.

Отже, розведення двох планів особистісного буття – власне особистості й особистісного – дає змогу більш чітко окреслити зовнішні й внутрішні межі особистості. Про межі можна говорити стосовно зовнішнього прояву особистості, що стосується особистісного плану: саме тут особистість, володіючи абсолютною свободою, виявляється принципово незавершеною, як незавершений і незавершимо нескінченний світ.

У процесі дослідження визначилось кілька невирішених проблемних питань, що вимагають подальшого розроблення. Усі ці питання пов'язані з розширенням значеннєвого змісту самого концепту «цілісність особистість», а точніше, його найбільш актуального й активного рівня, що стосується функціонування концепту як соціального факту в сфері «колективних уявлень».

Позначимо, насамперед, питання співвідношення раціонально-аналітичного, власне теоретичного плану розуміння цілісності особистості із позараціонально-інтуїтивним, більш практичним планом особистісного становлення. Тут необхідні не тільки соціально-психологічні критерії, пов'язані з уявленнями про соціальну роль, статус людини, але й соціально-онтологічні критерії, пов'язані з рефлексією людиною значеннєвої перспективи свого буття у світі. Йдеться про винайдення людиною смислу, по-перше, як особистості взагалі, і, по-друге, як конкретної особистості, становлення котрої відбувається в конкретних соціальних умовах, де й має відбутись її індивідуальна реалізація.

Особливої уваги вимагає також проблема свідомості, розроблення її структури, дослідження феномену діалогічності свідомості у зв'язку з онтологічним статусом особистості, що володіє свідомістю. Тут необхідно залучити не тільки психологічні, філософські, теологічні концепції, але й наукові концепції, зокрема, з галузі нейронаук, присвячені дослідженню тонких ментальних процесів, а також необхідної їй достатньої для реалізації процесів свідомості активності структур мозку.

Актуальності набувають проблеми, пов'язані з превалюванням у сучасному суспільстві інформаційно-духовного сектору, зокрема, низки питань, що стосуються розуміння мови як форми буття особистості: питання про роль мови, мовленнєвих

конструктів у відкритті нових граней феномена цілісності особистості, функціонування й роль мовленнєвих засобів у становленні особистості як онтологічної реальності. До них можна віднести також аналіз уяви як особливої конструктивної здатності особистості.

Висновки з проведеного дослідження.

Особливо відзначимо також деякі перспективи розроблення зазначеної проблеми:

– вивчення ролі особистості як онтологічної реальності в інформаційному суспільстві, що зумовлене, насамперед, загрозою втрати людиною самої себе, власної ідентичності;

– розгляд особистості (персонологічної онтології) як підґрунтя інтеграції науки, психології, філософії, християнсько-богословської традиції в межах концепцій, що розробляються (феномени, що розкривають природу інтуїції, нерівноваги, нелінійності);

– розроблення особистісної персонологічної онтології й пов'язане із цим розширення онтологічних і гносеологічних уявлень у тій частині сучасної психологічної, філософської проблематики, яка стосується гостро поставлених питань «смерті суб'єкта», «закінчення історії», а також найбільш загального питання «демонткування» онтології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аванесов С.С. Личность как синергичная конституция [Текст] / С.С. Аванесов // *Философские науки* : науч. образоват. просветит. журн., 2008. – № 2. – С. 32–46.
2. Августин. Исповедь Текст / Августин ; общ. ред. и вступ. ст. А.А. Столярова. – М. : Канон+, ОИ «Реабилитация», 2005. – 464 с.
3. Александров И.А. Космический феномен человека: человек в антропном мире [Текст] / И.А. Александров. – М. : АГАР, 1999. – 432 с.
4. Антология средневековой мысли (Теология и философия эпохи Средневековья) Текст : в 2 т. Т. 2. / под ред. С.С. Неретиной. – СПб. : РХГИ, 2001. – 635 с.
5. Баранцев Р.Г. Структурная методология целостного подхода: от анализа к синтезу [Текст] / Р.Г. Баранцев // *Реальность и субъект*, 2001. – Т. 5. – № 1. – С. 67–72.
6. Блауберг И.В. Целостность и системность [Текст] / И.В. Блауберг // *Системные исследования. Ежегодник–1977* / авт.-сост.: А.А. Малиновский, Н.В. Тимофеев-Ресовский и др. – М. : Наука, 1977. – С. 5–28.
7. Брук Дж.Х. Наука и религия: Историческая перспектива [Текст] / Дж.Х. Брук ; пер. с англ. Л. Сумм; под ред. М. Серебрякова. – М. : Библ.-богосл. ин-т св. апостола Андрея, 2004. – 352 с.
8. Волков Ю.Г. Homo humanus. Личность и гуманизм (Социологический аспект) [Текст] / Ю.Г. Волков. – М. : Высш. шк., 1995. – 156 с.

9. Гайденок П.П. Християнство и наука: к истории понятия бесконечности [Текст] / П.П. Гайденок // Вестн. Рос. гуманитар. науч. фонда. 2000. – № 3. – С. 5–18.

10. Гегель Г.В. Философия религии [Текст]: в 2 т. / Г.В. Гегель; пер. с нем. М.И. Левиной. – М.: Мысль, 1975. – Т. 1. – 532 с.

11. Гегель Г.В. Философия религии [Текст]: в 2 т. / Г.В. Гегель; общ. ред. А.В. Гулыги; пер. с нем. П.П. Гайденок и др. – М.: Мысль, 1975. – Т. 2. – 573 с.

12. Гуревич П.С. Проблема целостности человека [Текст] / П.С. Гуревич. – М.: ИФ РАН, 2004. – 178 с.

13. Дорфман Л.Я. Метаиндивидуальный мир: Методологические и теоретические проблемы [Текст] / Л.Я. Дорфман. – М.: Смысл, 1993. – 456 с.

14. Маркова Л.А. Целостность [Текст] / Л.А. Маркова // Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т филос. Рос. акад. наук, Нац. обществ.-науч. фонд; науч.-ред. совет: акад. РАН В.С. Степин (пред.) и др. – Т. 4. Т–Я. – М.: Мысль, 2000. – 317 с.

УДК 159.923.2:316.6

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР БУТТЯ Й ОСОБИСТІСНА НАДІЙНІСТЬ ЛЮДИНИ

Котик І.О., к. психол. н., доцент,
доцент кафедри психології

*Вінницький соціально-економічний інститут
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

У статті висвітлюється поняття «особистісна надійність», що постає як здатність людини контролювати, захищати й розбудовувати свій психологічний простір. Зазначається, що власне узагальнений досвід успішної автономної поведінки є запорукою даної властивості. Вона являє собою форму суб'єктності людини.

Ключові слова: автентичність, буттєвий простір, особистісна надійність, психологічний простір особистості.

В статье освещается понятие «личностная надежность», которое выступает как способность человека контролировать, защищать и развивать свое психологическое пространство. Отмечается, что собственно обобщенный опыт успешного автономного поведения является залогом данного свойства. Оно представляет собой форму субъектности человека.

Ключевые слова: аутентичность, бытийное пространство, надежная аутентичность личности, психологическое пространство личности.

Kotik I.O. PSYCHOLOGICAL SPACE OF BEING A RELIABLE AND AUTHENTIC PERSONALITY

The article highlights the concept of “reliable authenticity of the individual”, which serves as a person’s ability to control, protect and develop their psychological space. It is noted that the actual generalized experience of successful autonomous behavior is the key to this property. It is a form of human subjectivity.

Key words: authenticity, existential space, reliable authenticity of identity, psychological space of the individual.

Постановка проблеми. У сучасному світі однією з найбільш значущих властивостей особистості є гармонійність організації її внутрішнього світу, узгодженість потреб і цілей, що дає людині змогу повною мірою реалізувати свої можливості й бути успішною у різних сферах взаємодії із суспільством [7; 8]. З одного боку, складність та інтенсивність соціально-психологічних процесів висувають особливі вимоги до особистої автономії, волі й відповідальності, ставлять людину перед необхідністю створення та збереження суверенного буття. А з іншого боку, наше суспільство стрімко входить в інформаційну епоху, коли персональні контакти знеособлюються, і людині стає складніше самовизначитися у світі людей, речей і технологій.

Варто зазначити, що проблематика, яка стосується становлення психологічного простору людини, тісно взаємопов'язана з комунікацією [11; 16]. Психологія має пройти свій шлях до суб'єкта й тому, що становить зміст його буття, як зазначають А. Адлер, Ф. Брентано, Е. Гуссерль, В. Дільтей, У. Джемс, К. Левін, Е. Еріксон, К. Юнг, К. Ясперс, а також К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Г. Балл, М. Бахтін, Б. Братусь, Л. Виготський, Л. Карамушка, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Нартова-Бочавер, В. Петровський, С. Рубінштейн, В. Слободчиков, Т. Титаренко, В. Турбан, Н. Чепелева тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціального буття людини взаємопов'язана з проблемою формуван-